

O spravi

Recenzija zbornika Izvor odpuščanja in sprave: človek ali Bog? Spravni procesi in Slovenci

✉ Bogomir Novak

O antropoloko-teoloških vprašanjih odpuščanja in sprave s posebnim ozirom na slovenske nespravne razmere razpravljajo: Janez Juhant v poglavju *Sprava kot projekt slovenskega postkomunističnega dialoga*, Drago Karl Ocvirk v poglavju *Evangeljski metanoete za spravo v sekularni družbi*, Stanko Gerjolj v poglavju *Kompulzivno ponavljanje in sprava*, zakonca Katarina Kompan Erzar in Tomaž Erzar v poglavju *Vojna se je končala, bitka za čustveno preživetje pa se komaj začneja: medgeneracijski prenos travme*, Branko Klun v poglavju *Končnost in zlo: fenomenološki prispevek k razumevanju sprave*, Bojan Žalec v poglavju *Odpuščanje kot krepost in nova zavest*, Robert Petkovšek v poglavju *Odpuščanje kot geopolitična sila*, Vojko Strahovnik v poglavju *Občutje krivde in sramu v kontekstu sprave*, Erika Prijatelj v poglavju *Odpustiti, da bi živeli*, Anton Jamnik v poglavju *Sprava, človeški in božji proces osvobajanja in dejanje poguma*, Tadej Strehovec v poglavju *Nacionalna sprava in spravni proces po splavu*, Mari Jože Osredkar v poglavju *Priznanje nepopolnosti osebnosti kot pogoj za krščansko pojmovanje odpuščanja*, Stanislav Slatinek v poglavju *Zakonska ločitev ali sprava* in Ana Martinjak v poglavju *Odpuščanje kot rešitev iz kroga maščevanja*.

Uredniki so že v *Uvodu* zapisali, da sta odpuščanje in sprava temeljni sestavni del odrešitvenega procesa človeškega življenja, a obenem tudi del problema človeka in družbe. V vsakdanjem življenju nenehno zahajamo v spore in konflikte. Ob njih doživljamo tudi potrebo, da jih rešujemo. S krščanskega vidika je najpomembnejše, da znamo odpuščati.

Avtorji predstavljenega zbornika se sprašujejo, kje je izvor odpuščanja in sprave. Ni naključje, da abrahamske religije in judovstvo, krščanstvo in islam

nosijo sporočilo božjega odpuščanja človeku, ki je pogoj, zgled in spodbuda za človekovo odpuščanje. Avtorji zbornika reševanje sporov razumejo kot našo pripravljenost odpustiti drugemu, ki nas je prizadel, oz. prositi odpuščanja tistega, ki smo ga prizadeli mi sami. Dejanje odpuščanja je tedaj dvostransko. Po eni strani moramo biti pripravljeni odpustiti drugemu, ki nas je prizadel, po drugi strani pa tudi prositi odpuščanja drugega, ki smo ga prizadeli mi. To poteka na osnovi dialoga med sprtima stranema. Pomembno je, da s tem dosežemo duševni in celo božji mir, izpolnitev osebnosti, dostojanstvo življenja in možnost odpiranja novih medsebojnih razmerij. Večina ljudi se teh ciljev ne zaveda. V doslednih procesih odpuščanja se človek odpre ne le drugemu, pač pa svoji najbolj notranji skrivnosti, Bogu (Avgustin). Na teh izkušnjah temeljijo procesi pomirjenja, ureditve odnosov in odpiranja novih medsebojnih razmerij.

Kot govoreče bitje ima človek za urejanje sporov in s tem vseh zadev, ki se dogajajo med nami, na razpolago govorico. Že njen nastanek temelji na dialogu in tudi spravni procesi so znamenje in vrhunec človeškega dialoga. Sprti ljudje, ki najdejo soglasje in so v dialogu prišli do skupnega čutenja in razumevanja, doživijo ob tem tudi občutek pomirjenja, izpolnitve, njihovo človeško dostojanstvo je izpolnjeno, med njimi zavladava mir. V miru odmevajo globlje strune človeškega bitja, pravimo, da je to božji mir.

Če sporov na osebni in nacionalni ravni ne rešujemo, zastrupljajo dušo in zavirajo polet. Poškodbe vodijo v medosebne obračune in vojne. Največ žrtev je nedolžnih. Pot od maščevanja do spoštovanja vodi prek odpuščanja. Kot omejena bitja potrebujemo spreobr-

njenje. Če hočemo živeti kot skupnost, je treba preiti od plemenske logike k univerzalni (Ocvirk), gojiti zavest kreposti. Brez nje postanemo zakrknjeni in servilni (Žalec). Sram je varovalka človečnosti. Nacionalni spravni proces se je pri nas sicer začel, nikakor pa še ni končan. Sram, krivda in obžalovanje so tudi motivi za razvoj človečnosti in moralnosti. Po Gaiti sram temelji na standardu človečnosti. Pomeni zavest o njeni kršitvi. Sprava pa je vezana na občutek pravičnosti (Strahovnik). Zakonca Erzar opozarjata, da starši že brez besed prenašajo svoje travme na otroke. Zato ima vsaka generacija svoje naloge: starejša, da ubesedi in odžaluje svoje travme in strahove, mlajša pa, da prevzame pobudo in oblikuje svet varnih odnosov.

Klun piše, da človekova končnost pogojuje nehotno zlo v odnosu do drugega. Šele ozaveščena se odpre do njega. Strehovec opozarja, da moramo za spravo obnoviti zaupanje in sočutje. Človek ne sme v nobeni fazi posegati v skrivnost življenja. Prijateljeva piše, da je odpuščanje celovit proces, ki obsega vse človekove plasti identitete jaza – od čutne do duhovne. Ni sinonim za spravo. Je izziv za več življenja in več miru v nas. Treba je slediti resnici in spore sproti reševati, sicer zapademo v obrazce prisilnega ponavljanja. Njen prispevek je hkrati teoretičen (Guindon, Fowler) in praktičen (koraki odpuščanja po J. Monbourquettu). Pri odpuščanju postane človek podoben Bogu, ki odpušča (Jamnik, Osredkar). Jamnik ugotavlja, da ima sprava filozofske in teološke temelje, ki se med seboj prepletajo. V tem procesu zauzamemo v delovanje Sv. Duha. Po Janezu Pavlu II. je sprava znamenje notranje moči, svobode in poguma ter je predvsem božje delo. Pri odpuščanju človek dozoreva in se osvobaja travm. Osvo-

boditev pa je dolgotrajna (Martinjak). Martinjakova v prvem delu prispevka sledi teoriji Hanah Arendt. Zanj je nepreklicnost zlega dejanja tista, ki vodi v začaran krog nasilja. V 2. delu pokaže, da smo Slovenci s tem krogom še posebej obremenjeni, saj so nas oblikovali kar trije totalitarni sistemi. Miti nas učijo, da si je nasilje težko priznati (Girard). Zgodovina vojn v zadnjih stoletjih je pokazala, da so dobili konflikti že globalno razsežnost. Ne zadostuje razumevajoče opravičevanje in prepričanje, da zamera sčasoma popusti. Cilj odpuščanja, ki ga omogoča ljubezen, je spreobrnjenje. Zato ga Petkovšek opredeljuje kot zastonski dar. Slatinek meni, da ločitve zakonskih zvez nastajajo zaradi prešuštva ter ogrožanja telesnih in duševnih dobrin sozakonca. Da ločitev ne bi postala trajna, je treba sozakoncu odpustiti krivdo.

Juhant ugotavlja, da Slovenci na nacionalni ravni še nismo spravljani, tako da bi presegli svojo razcepljenost, ki se je najbolj pokazala v 2. svetovni vojni in totalitarnem režimu po njej, v novi enotnosti. Treba bo rehabilitirati žrtve in se dogovoriti, na kakšnih vrednotnih temeljih hočemo preživeti. Gerjolj na osnovi biblijskih besedil razlaga, da je nezavedno maščevanje več rodov sililo k ponavljanju napak.

Podobno, kot so se že kulturniki zavzemali za sproščeno Slovenijo (1999), se zanjo zavzemajo tudi teologi, filozofi in psihologi v tem zborniku (2011). Zavedamo se, da je to zahtevna naloga, ki je ni mogoče opraviti brez kompulzivnega ponavljanja v več rodovih. Pomembno je, da v tem procesu sodeluje čim več državljanov in da se problem osvetli s čim več strokovnih vidikov.

Za primerjavo navedimo še dva zbornika, ki analizirata poti do sprave. V zborniku (Juhant, Žalec, 2010) trinajst avtorjev interdisciplinarno diagnosticira pogoje in ovire za dialog ter daje nekatere konkretne napotke za zdrave odnose v družbi. Te opredeljujejo po naslednjih problemskih sklopih:

1. psihološka, antropološka in etična

analiza dialoga (Juhant, Žalec, Erzar, Jamnik);

2. dialog med znanostmi, v znanosti in v kontekstu različnih svetovnih nazorov (Klun, Strehovec, Petkovšek);
3. pravni in religiološki pogledi na dialog (Slatinek, Ocvirk, Osredkar);
4. izobraževalni, vzgojni in družinski vidiki dialoga (Gerjolj, Prijatelj, Pevec Rozman).

V prvem sklopu avtorji vidijo glavne ovire za dialog v tekmovalnem odnosu med ljudmi, nasilju, strahu, sovraštvu, nezaupanju, instrumentalizaciji človeka ter negativnih usedlinah v človeški duševnosti.

Drugi sklop poudarja zaprtost ali

preseganju lastne omejenosti pomeni pripravljenost, da nas drugi obogatijo v dialogu. Družbene spremembe in lastni problemi silijo tudi Cerkev na pot dialoga in sprememb.

Četrty sklop osvetljuje pomen vključevalne pedagogike, ki upošteva celotnega učenca, tudi njegova verska prepričanja, ter dialoško odstranjuje ovire med učiteljem in učencem. Kot vemo, učna tehnologija dialog lahko omogoča ali ovira. V tem je njena ambivalentna vloga. Prav takšno je tudi vprašanje učiteljeve avtoritete.

V zborniku (Adam, Grafenauer, 1999) o sproščeni Sloveniji dvajset slovenskih pisateljev in drugih intelektualcev kritično ocenjuje slovensko politično, pravno, gospodarsko, kulturno in duhovno stanje duha. Obračun za prihodnost pomeni, da avtorji esejev skušajo nakazati tudi zamisli in nekatere možnosti, kako preseči tranzicijsko depresijo in doseči prehod k tisti zgodovinski artikulaciji, ki je bistvenega pomena ne le za državo, ampak tudi za obstanek slovenstva kot nacionalnega občestva v obzorju evropskih integracij in globalizacije. Avtorji se zavedajo, da do katarze – očiščenja duha ob osamosvojitvi Slovenije leta 1991 ni prišlo, ker 'maske niso padle'. Katarza pa je možna in smiselna.

V tem zapisu smo ugotovili, da kompleksen interdisciplinarni problem osebne in narodne sprave analizira več avtorjev. Nanj se nanaša tudi več zbornikov. Izpostavljenih je veliko vidikov, malo pa jih je upoštevanih v praksi. Novost zbornika (2011) pa je kompleksna teorija in dolgotrajna praksa odpuščanja. ■

Literatura

Adam, Frane; Grafenauer, Niko (ured.) (1999): *Sproščena Slovenija: obračun za prihodnost*. Zbornik. Ljubljana: Nova revija.

Juhant, Janez; Žalec, Bojan (ured.) (2010): *Na poti k dialoški človeka. Ovire človeškega komuniciranja*. Ljubljana: Teološka fakulteta.

Juhant, Janez; Strahovnik, Vojko; Žalec, Bojan (ured.) (2011): *Izvor odpuščanja in sprave: človek ali Bog? Spravni procesi in Slovenci*. Ljubljana: Teološka fakulteta, Družina.

Foto: arhiv Vzgoja

nezavedanje omejenosti znanstvenih pogledov in izkustev, ki ne upoštevajo celovitosti resničnosti. Različni znanstveniki pogosto niso pripravljeni na dialog. Zlasti bioetika je ključna za spoštovanje človekovega dostojanstva.

Tretji sklop izpostavlja ogroženost svobode v sodobni, do vere negativno zadržani družbi, saj je verska svoboda temelj vsake svobode. V preteklosti so teologi in naravoslovci stali na nasprotnih bregovih. Teologi razodete resnice niso bili pripravljeni na dialog z naravoslovci. To je vodilo do različnih fundamentalizmov, od verskega do metafizičnega in pozitivističnega oz. scientističnega. Sele potreba po